

Život Grčke i Rima – rođenje djeteta

Rođenje djeteta predstavljalo je važan događaj, kako u grčkoj tako i u rimskoj porodici. Uz dolazak prinove bili su vezani razni običaji. Budući da su bili privatnog karaktera, temeljeni na brižljivo čuvanoj porodičnoj tradiciji, o njima nam je sačuvano relativno malo podataka.

Običaji vezani uz rođenje djeteta vrlo su slični i u Grčkoj i u Rimu. Razumljivo je da su postojale razlike kako zbog vjerskih tako i društvenih tradicija. Ni u samoj Grčkoj ovi običaji nisu u svim krajevima jednaki. Postojala je, na primjer, velika razlika između Sparte i Atene upravo u toj oblasti svakodnevnog života. Osnovna je sličnost između Grčke i Rima da je pravo nad životom novorođenčeta imao otac. Otac je i u Grčkoj i u Rimu odlučivao da li će dijete biti prihvaćeno i postati članom obitelji ili ne. Dijete koje otac nije želio prihvatiti bilo je izlagano izvan kuće, na ulici ili nekom drugom mjestu, gdje bi ga ili zatekla smrt ili bi ga neki od prolaznika uzeo. Ženska su djeca bila u mnogo nepovoljnijem položaju i izlagana su češće nego dječaci. Postojao je, nažalost, ovaj tužan i za današnje pojmove okrutan običaj, ali zato ćemo dalje radije govoriti o onoj ljepšoj strani života, o djeci koja su s radošću primljena u okrilje porodice.

Zbog već spomenutih razlika u običajima vezanim za rođenje i odgoj djeteta u samoj Grčkoj, treba spomenuti da su ovdje prikazani običaji karakteristični za Atenu 5. i 4. st.pr.n.e. Žena je u Ateni rađala okružena ukućankama. Sam porod činio je prema grčkom vjerovanju ženu i sve koji su kod njega sudjelovali nečistim. Zbog toga je kuća prije djetetova rođenja bila premazana smolom kao zaštitom od nečistoće i zlih duhova. Ženi je pri porodu pomagala starija žena ili služavka. Ova je nakon rođenja djeteta presjecala pupčanu vrpcu i kupala novorođenče. Primalja ili liječnik pozivani su uglavnom samo kada je porod bio izuzetno težak. Odmah nakon rođenja djeteta ukućani su na kućna vrata stavljali znak koji je obavještavao susjedstvo o događaju u kući. Ako se rodio sin, zatakli bi na vrata maslinovu grančicu, a ako se rodila kći, objesili bi vunenu vrpcu. Sudbina djeteta ovisila je dalje o volji njegova oca, koji ga je mogao prihvatiti ili narediti da dijete bude izloženo. Ako je otac dijete prihvatio u kući su se slavili tradicionalni običaji vezani za rođenje djeteta. Petog dana nakon rođenja slavila se svečanost amfidromija kojom je dijete predavano pod zaštitu kućnih bogova. Prilikom ove svečanosti obavljalo se i očišćenje svih onih koji su sudjelovali kod poroda. Na tu svečanost došli bi rođaci i prijatelji koji su djetetu donosili i darove, osobito razne amajlice koje su prema vjerovanju štatile dijete od uroka i zlih duhova. Babica ili neka rođakinja trčala bi oko ognjišta noseći dijete na rukama preporučujući ga pri tom zaštiti kućnih bogova. Za njom su trčali i svi prisutni članovi porodice i gosti. Upravo je i po tome obilježju ognjišta sama svetkovina i dobila ime. Desetog dana ponovno je bila prilika za okupljanje i za slavlje. Toga je dana dijete dobivalo ime. Prvi bi sin obično dobio ime svog djeda po ocu, a kći ime svoje bake. Nije se strogo pridržavalo tog običaja, pa su i prvorođena kao i mlađa djeca dobivala imena po volji roditelja. Često je zbog imena dolazilo i do prepirke među roditeljima. Ova svečanost na kojoj je dijete dobivalo ime zvala se τὰ γενέθλια. U društvu rođaka i gostiju ponekad se nakon prinesene žrtve zabavljalo i čitavu noć.

O djetetu se uglavnom brinula majka kojoj je osobito u imućnijim kućama pri tome pomagala i dadilja. Posebno su na glasu bile dadilje iz Sparte, koje su i Ate-

njani najradije uzimali da brinu o njihovoj djeci. One su, naime, njegovale i odgajale djecu prema običajima koji su bili ustaljeni u njihovom gradu. Razlike u odgoju djece koje su postojale između Sparte i Atene bile su vidljive i u tom najranijem periodu djetetova života. Dok su u Ateni djecu čvrsto umatali i stezali u tanke povoje, u Sparti su dopuštali da dijete raste slobodno, da mu se tijelo i udovi lijepo razvijaju. Majka ili dadilja hranila je i njegovala dijete, nosila ga ili ljuljala u kolijevci. Kolijevka je najčešće bila pletena košara s dvije drške koja se mogla objesiti i ljuljati, ili maleno drveno korito koje se moglo staviti na nožice s kotačićima. Žene su djecu uspavljivale ljuljanjem pjevajući im pri tom pjesmice i uspavanke. Djetetu su osim pjesmica majka i dadilja pripovjedale i tradicionalne bajke i basne. Ni pjesmice ni pripovijetke nisu nam nažalost sačuvane u nekom značajnijem opsegu.

Odgoy je djeteta bio strog i djeca su morala slušati svoje roditelje i starije. Postojale su razne metode uvođenja reda, vrlo slične današnjima. Neposlušno dijete plašili su raznim »baba-rogama«, Lamijom koja jede djecu, Gorgonom, Mormonom i raznim strašilima. Nerijetko je za zaplašivanje služio i vuk. Ponekad su za umirivanje malih nevaljalaca korištena i sasvim konkretna sredstva, kao šiba, batina, čak i sandala. Nisu nasreću samo kazne bile tada (kao i danas) sastavni dio djetetova života, već i oni najvedriji trenuci — dječja igra. Igračka je od najranijeg doba bila djetetu vjerni pratilac. Prve igračke bile su zvečke, lopta σφαίρα ili košćice, odnosno kocke ἀστράγαλοι. Kada bi malo porasla, djeca su se igrala zvrkom, kolicima, konjićima na kotačićima, posudicama, figuricama raznih životinja, kao što su prašćići, pjetlići, golubovi. Pronađene su čak i lutke kojima su se mogli pomicati udovi. Postojale su igračke koje su se mogle kupiti i koje je dijete dobivalo na poklon, ali su još veću radost predstavljale one koje su djeca sama izrađivala i s kojima su se i najradije igrala. Pravila su čamčice i razne figurice od drveta, kuće od voska ili kolica od kože. Ponekad je drug u igri bila i prava životinja iz dvorišta. Prilikom raznih svetkovina kupovale su se i darivale djeci igračke, a osobitu su radost zbog toga predstavljale svetkovine Dijonizije i Antesterije. Antesterije su se održavale potkraj mjeseca veljače i baš je u sklopu te svetkovine bila i jedna dječja svečanost.

U Rimu su kao i u Grčkoj običaji vezani uz rođenje djeteta bili privilegija žena, osobito starijih. Kod poroda je ženi pomagala babica (obstetrix). Babica je i kupala novorođenče u posebnom širokom koritu koje se zvalo *alveus*. U carskoj je porodici, prema tradiciji, takvo korito moralo biti napravljeno od školjke. O sudbini djeteta dalje je kao i u Grčkoj odlučivao otac. Okupanu bebu stavljali su ocu pred noge. Otac je mogao dijete podići (*suscipere*, *tollere*) i uzeti u naručje, čime ga je priznavao za zakonito i prihvaćao kao člana porodice. Dijete koje otac nije prihvatio izlagali su izvan kuće. Rimljani su smatrali da u periodu od prvih tjedan dana života djetetu prijeti velika opasnost od zlih duhova. Za djevojčice je to iznosilo osam, a za dječake devet dana. Zato su u kući stavljali ponude zaštitnim božanstvima: Junoni i Heraklu. Božici Junoni je u atriju bio namješten krevet, a Heraklu postavljen stol. Osmog dana (djevojčice), odnosno devetog (dječaci) od rođenja dijete je na prigodnoj svečanosti dobivalo ime. Taj se dan zvao *dies lustricus*, tj. dan očišćenja. U kući su se toga dana prinisile žrtve i prizivala božanstva zvana »*fata scribunda*«, osobito Parke, za koja se vjerovalo da upisuju u knjigu sudbine kakav će biti život djeteta. Dijete je dobivalo ime, a oko vrata mu je stavljana *bull*a, mala zlatna ili kožnata ogrlica, kao simbol slobodnog rođenja i amajlija protiv uroka.

Razna praznovjerja i božanstva od kojih većinu zvanična vjera nije ni priznavala bila su sastavni dio kućnih obreda. Neka su od njih trebala djetetu pružiti zaštitu od duhova i raznih zala, a po nekima se čak i predviđala budućnost djeteta. Žene su tako tek rodenoj

bebi prstom umočenim u pljuvačku radile na čelu razne znakove kao zaštitu od nesreće, a na tijelo stavljale male trake i amajlije koje donose sreću. Prema prvim pokretima i ponašanju djeteta proricali su mu sudbinu. Smatralo se da će dijete koje se smije od samog rođenja živjeti kratko, a da će ono koje se tek koji dan kasnije smiješilo svojim roditeljima imati sretan život. U ova kućna praznovjerja pripadalo je i štovanje i prizivanje raznovrsnih božanstava i zaštitnih duhova za koje se vjerovalo da upravljaju raznim fazama u razvoju mališana. Za prvi plač bio je zadužen **Vagitanus**, za nicanje zubića **Ossifraga**, a za prve korake **Statilina**. Majka je brinula za novorođenče, dojila ga i njegovala. Ponekad je majci pomagala i dadilja. Dok je u Grčkoj otac, koji se brinuo za malenog sina umjesto majke ili dadilje, bio ismijan kod Aristofana, u Rimu je odgoj djece bio zapravo i sveta dužnost oca porodice. Tako nalazimo podatak da je Katon Stariji bez imalo stida sam povijao svoju djecu i učio ih prvim koracima. U Rimu je kao i u Ateni bio običaj da se djeca tako čvrsto zamataju u povoje da se gotovo nisu mogla ni micati. Tako su zamotana bila i u kolijevci koja je stajala na zemlji i koju su ljuljali nogom. Pomoć pri njegovim prvim koracima bila su djetetu neka vrsta kolica na kotačićima.

Život djeteta bio je u ovom prvom periodu života, kao i kasnije ispunjen svim onim stvarima koje su ispunjavale život mališana i u Grčkoj, a ispunjavaju ga i danas: pjesmama i pričom, nagradama i kaznama, igrom.

Voljena Broz